www.kurdistannet.org
22-10-2006 23:37بەکاتی ناوەندی ئەوروپا

هۆكارەكانی پەنابەری و رووكردنە تاراوگە... (بەشی سێهەم) ... هەورامان علی تۆفیق

فاكتەرە ئابووریەكان

ئەم هۆكارەش ئەوەندەی لە هۆكارە سیاسیەكان كەم ترنیە چونكە ئەوەندەی كۆچ و رەو لەپێناوی ئابووری كرابێ دەتوانم بڵێم زۆر كەم بەهۆی رامیاری یەوە بووە. چونكە گەلی كورد بەهۆی هەموو ئەو شەرو شۆرو نەهامەتیانەو كە پێشتر باسمان كردن باری ئابووری و ژیان و دەرامەتی خەڵكی بەرەوكزبوون دەچوو تاوایی لێ هات سەردەمانێك بازارو كاسپی و ژیان لە رووی ئابووریەوە كۆتایی پێ هاتبوو چونكە بە هۆی ئابڵوقەی ئابووری و ئیداری كە رژێمی بەعسی پێشوو لە سەر هەرێمی كوردستانی دانابوو كەواتە كوردستان لە نێوان دوو ئابڵوقە دابوو ئابڵوقەی نێودەوڵەتی و ئابڵوقەی عێراقی. نەبوونی كارو بێ كاری هۆكارێكی گرنگ بوو چونكە گەنجی ئەو ولاتە دوایی تەواووبوونی خوێندن.. روو لەژیان و مەینەتیەكانی و كاسپی كردن بۆ دابین كردنی پێداویستیەكانی خۆیی و خاو خێزانی. بەهەرحاڵ لەم بوارەدا نەبوونی پلان و كاری دارێژراو بۆ هاندانی خاوەن سەرمایە و دەوڵەمەند و كارامەكانی كە دەتوانن لەم بوارانەدا كاربكەن هەرچەندە ئەویش دەگەرێتەوە بۆ نەگونجان و نائارامی دۆخەكان لەرووی رامیاری یەوە كە كۆسپی گەورەبوون لەم رێگایەدا... پاشانیش نەبوونی شارەزایی بۆ ئەنجام دانی لەم شێوە كارانە، چونكە كورد ئەوە یەكەم تەجروبەبوو كە بۆ خۆیی هەموو كاروو بارەكانی وولات بگرێتەدەست و هەڵسوكەوتیان لەگەڵ دا بكات و پاشان فكرو شێوازی كاركردنی بەعسی هێشتا لەو ئاستەدابوو كە زۆر بەی ئیدارەو بەرێووەبەرایەتیەكان كاریان لەسەردەكرد و یاساكانی رژێم پەیرەوی دەكران لە بەرێوەبەریایەتیەكاندا، ئەمانەو زۆر باری دی كاریگەری تەواویان هەبوو لەسەر ئاڵۆزی رەوتەكە... ئەو كارو كاسپیەیی كە دەكرا زۆربەی زۆری بەقاچاغ بوو لە رێگای سنوورەكانی ئێران و توركیاوە دەكران و لەم رێگایانەشدا چەندین كەس بۆ پەیداكردنی خۆراك بۆ ماڵ و منداڵەكانیان بوونە قوربانی و زۆر لەوانەس دەست و قاچیان لەدەست دا بەهۆی ئەو مین و لوغمانەی لەسەرسنوورەكان دانراون و ئەوكات هێشتا پاك نەكرابوونەوە، كەواتە بارودۆخەكان لەوەدانەبوون ئەگەر كارت بكردایە ئەوە تووشی بەلادەبوویت و رەنگە گیانیشت لەدەست بدایە خۆئەگەر بەپێچەوانەوە ئەوە نان نەبوو بخۆیت و تەنها رێگاچارەیەك چەك هەڵگرتن بوو ئەم دیاردەیەك بەشێوەیەك زیادی كرد كە ئەویش مەترسی بۆ سەرگیانی هاوولاتیان هەبوو.. پاشان كاول كردن و دارمانی ژێرخانی ئابووری ئابووری بەشێوەیەك كە هەرچی كارگەو ئەو شوێنانەی كە گرنگ بوون وەك ماڵی باوكی سەدام بوو بێ هەموو تالان و ئاودیوو كرا شۆفڵ و گرێدەرو سەیارەی گەورە نەما رەوانەی ئێران نەكرێ مەكینەو كارگەی بەرهەمهێنان تالان كران و بە پارچە پارچە كران بەوودیوا بە بێ ئەوەی كەسێك لێپێ چینەوە لەم دزیانە بكات، ، ئەمانەوو زۆر كاری دی كە هۆكارێك بوون بۆ دارمانی ژێرخانی ئابووری و هەڵنەسانەوەی بۆ نەوەكانی داهاتوومان، ، پێم وایە هەن ئەوانەی ئیستا باس لە باری ئابووری دەكەن و بەباش باسی دەكرێ بەلام ئەو خراپی و بێ سەروبەریەی كە ئیستا باری ئابووری تێیدایە جاران لە كاتی ئابڵوقەكاندا لەوانە باشتر بووبێ لە ئێستا.. بۆ هەمیشە مرۆڤ گەراوە بۆ شوێنێك كە بتوانێ بەئاسوودەیی بژی و بتوانێ كاربكات بەبێ ترس و زۆركاری، كاركردنیش پێویستی بە یاساو رێسای تایبەتی خۆیی هەیە سیستەمی سیاسی ئەمرۆی دونیا بەباری ئابوری دەسورێ وایە لەروانگەی رێككەوتنە ئابووریە گەورە نێودەوڵەتیەكانەوە هەڵسوكەتی سیاسی دەكرێت بۆ گرنكە كورد لە بیرو هۆشیدا بێ كە چاك كردنی باری ئابوری و پتەو كردنی ژێرخانی ئابووری وڵات بەهێز كردنی دەسەلات و وڵاتە.. ئەم بەهێزیەش چەندین مانای هەیە لەوانە بەرامبەر دوژمنەكانمان بەهێز دەبین و دۆستەكانمان حسابمان بۆدەكەن و لەناوچەكەدا قورسایی خۆتت دەبێ پاشان بوژانەوەی

وڵات و بەرەو پێشبردنی و بوونی ماوەی کارکردن بۆ لاوان و نەهێشتنی بەتاڵی.. کەواتە دەبێ حکومەتە هەڵبژێردراوە کوردیەکان گرنگ ترین بەرنامەی کارکردنیان لەم بۆارەدا بێت بەڵام بەشێوەیەکی ڕاست و دروست نەك بەپێچەوانەوە چوونکە ئەمرۆ جەماوەرویاسا و دەستوور و پەرلەمان چاودێری هەنگاوەکانی حکومەت دەکەن و پێویستە حکومەتیش لەو ئاستەدابێت..

فاکتەرە کۆمەڵایەتیەکان

تێك چوون و شێوانی باری کۆمەڵایەتی هەرکۆمەڵگایەك کە کاریگەری ڕاستەوخۆیی نائاڵۆزی بارە سیاسی و ئابووریەکانی لەسەر دەبێ، چونکە کۆمەڵگا هەمیشە لەگەڵ دۆخەکاندا دەگۆڕێ و بەهۆی هەرشێوان و نائارامی و لادان لەبارە سیاسی و ئابووریەکاندا لادانی کۆمەڵگا لەڕەوتە کۆمەڵایەتیەکانی و شێواندنی بەشێوەیەك لەگەڵ ئەو دۆخەتایبەتیانەدا بگونجێ و بەدرێژە کێشانی ئەو بارە نائاساییەش دەبێتە هۆیەك کە ئەو گۆڕانکاریانە لە کۆمەڵکاندا بچەسپێن و ببنە بنەما لە کۆمەڵگادا.. بەپێچەوانەشەوە گۆڕان لە باری ڕامیاری و ئابوری بەناوی پێشکەوتن و تازەگەری یەوە زۆر داب و نەریت کە لەگەڵ ئاین و ڕەوشتە هەیشەییەکانماندا ناگونجێن و بگرە زۆر لەو ڕەفتاروکردەوانەی لەم وولاتانەی دەرەوە دەبینرێن لای کۆمەڵگای بەشێوەیەکی هەڵەو پێچەوانە لاسایی دەکرێتەوە و شیرازەی کۆمەڵکا دەشێوێنێ.. زۆر گۆڕان و تێکەڵاو بوون لەهەموو لایەکەوە بەدی دەکرێ کە دەبنە پاڵ پێوەنەرێك بۆ دروست بوونی لەو جۆرە هۆکارانە و کەباری کۆمەڵایەتی لایەنێکی هەرەسەرەکی و پاڵپێوەنەرێکی گەڵێك گرنگە کە هەردەم مرۆڤ لەم بارو ڕوانگەیەوە دەتوانێ ژیانی خۆیی دیاری بکات و ئێمە و مانانیش خاڵێك لەسەر ژیان و گوزەرانی ئەو مرۆڤە دەتوانین دابنێین، ، واتە وەك پێوەرێکە بۆ بوونی مرۆڤ...

ئەم لایەنەی ئێستا باسی لێوەدەکین لەڕووی ووردەکاریەوە زۆر خۆیی دەهاوێتە ناخی مرۆڤەوە چونکە کۆمەڵگا لەهەر قۆناغێکی ژیاندا بێت بەبێ باری کۆمەڵایەتی بەڕێوە ناچێت و هەرگرفت و نائاڵۆزێك لەم بوارەدا هەبێ ئەو ژیان و گوزەرانەی کۆمەڵگا مەحاڵەو پێویستە گۆڕانی بەسەردا بێت.. کەواتەئێمەی کورد خۆمان لەم جۆرە گۆڕانکاریە نزیك کردۆتەوە (درێژەدانی ئەم باسە بۆ برگەکانی داهاتوو) بەڵام لێرەدا دەتوانم چەند خاڵێك دیاری بکەم کەبوونە هۆکار بۆ ئەوەی تاکی کورد بڕیاری پەنابەری و ئاوارەبوون لەو سەردەمانەی خۆیدا بدات و ئەو چەرمەسەری و ناخۆشی و دەردەسەریانە قبوڵ بکات بەهیوایەك لە خراپەوە بۆ باش هەنگاوبنێ و ژیانی بگۆڕێ ئەم مافی سروشتی ژیانەبۆ هەر مرۆڤێك...

1. شێوانی پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان لە نێوکۆمەڵگای کوردەواری بەپێ ی داب و نەریت... لێرە گۆڕانێك بەدی دەکەیت پەیوەندیەکان بەوشێوازەی جاری جاران نەماوە دراوسێ لەگەڵ دراوسێ پەیوەندی توندو تۆڵی نیە و هەندێ کات ناشی ناسێت، ، بەڵام ڕۆژگارێك بەپێچەوانەوە نەك تەنها دراوسێ بەڵکو ناوچەکە یان شارەکە هەموو یەکتریان دەناسی و بەدەم یەکەوەبوون و بەتایبەت دراوسێ و دانیشتوانی گەڕەکان پەیوەندیەکی توندو تۆڵیان پێکەوە هەبوو بە ڕادەیەك وەك یەك ماڵ حساب دەکران، ، خزمایەتی و دۆستایەتی و هاوڕێیەتی و برایەتی هەموو خۆیان خستۆتە یەك چوار چێوەوە ئەویش چوارچێوەی بەرژەوەندی تایبەتی و بەس.. کەواتە ئەم دیاردەیە ڕۆژ لەدوای ڕۆژ قوڵ تر دەبێ و لەم ڕۆژگارەدا بەوشێوەیە هەستی پێناکرێت بەڵام ڕۆژێك دێت بەئاسانی هەست بەوزامانە دەکەین و دەزانین چەند قووڵن و ئەوکات چارەسەریان ناکرێت، ، چونکە دەبینە خاوەن کۆمەڵگایەك زۆر پێچەوانەی کۆمەڵگای کوردەواری دەبێت، ، ئەمەش هۆکارێکە بۆ گوێنەدانە دابڕان و دوور کەوتنەوە چەند ماوەی درێژ خایەن بێت..

2. زیاد بوونی رێژەی دزی و جەردەیی و خراپەکاری و بەکارهێنانی مادە بێ هۆشکەرەکان (لە بازرگانی پێوەکردنی و بەکارهێنانی) و جۆرەها رەفتاری تر کە بەکەسایەتی کورد نامۆبوون (ئەوەی من لێرەدا مەبەستی باسەکەمە ئەو دۆخە ناهەموارەیە کە لەسەردەمی خۆیدا هەبوون واتە ئەوکاتانەی کە کۆچ و رەو بەلێشاو بەرەو ولاتانی ئەوروپی هەبوو) . ئەم جۆرە رەفتارانەش لەبنەرەتدا دەگەرێنەوە بۆ رژێمی لەناوچووی بەعسی کە هەمیشە لە هەوڵی ئەوەدا بوو کە گەلی کورد بەم دەردەبەرێ و سستەمە کۆمەلایەتیەکانی کورد لەسەر شێوازی رشاستەقینەی خۆی لابدات و ئەم کۆمەڵگایە بەرەو نەمان و فەوتان و لادانی یەکجارەکی بەرێ.

3. زیاد بوونی رشادەی چەکداری و دروست بوونی شەرو دوژمنایەتی بەهەموو شێوەکانیەوە، ئەم دیاردەیەش هۆکارێکی سەرکی بوو بۆ هەمان رێژەی زیادبوون لە برگەی (1) ی سەرەوە، چونکە کورد بۆ خۆیی خۆشەویستیەکی ئەو تۆی لەگەڵ چەك و چەکداری دا هەبوو بۆیە بەئاسان تر و بێ ماندوبوون دوژمنانی کورد زاڵ دەبوون و مەرامەکانیان دەهاتە دی چونکە کورد هەمیشە ئازایەتی تەواو دەنوێنی لەوەی چەك بەرامبەر کورد هەڵبگرێ و بجەنگێ بەفیتی دوژمنانی کورد.

4. نەمانی رەحم و پەیوەندیە رۆحیەکان و خۆشەویستی تاك و گیانی خۆپەرستی وبیرنەکردنەوە لەکەس و وەلانانی هەموو خۆشەویستیەك.

5. نەبوونی خزمەت گوزاریەکان لە چارەسەری نەخۆشی و پێداویستی ژیان.. ئەمەش هۆکارێکە کە خەڵکی ئێمە و دەتوانم بلێم وولاتانی جیهانی سێهەم لەم گێژاو کێشەدان و هەمیشە جۆرەها نەخۆشی کوشندە رووبان تێدەکات و توانای خۆپاراستن و چارەسەریان نیە.

6. نەبینینی ئایندە و پاشەرۆژێکی گەش و روناك بۆ نەوەکانی داهاتوو لەمنداڵ و گەنج.. چونکە ئەوەی لەئایندەی عێراق بروانێ نەك ئەو سەردەمانەی پێشوو بەڵکو لەم سەردەمی پێشکەوتنەشدا هیچ روناکیەك نیە و لەشەرو کوشتارو سەربرین و ئاوارەبوون و دەربەدەری مەینەتی و نەهامەتی بەولاوەهیچی دەی نیەو ناش بینرێ.

باری راگەیاندن

ئەم فاکتەرە دوولایەنەبوو لەلایەك راگەیاندنی کوردی ەناوخۆ و ئەوەی دیش راگەیاندنی دەرەکی یان بلێن راگەیاندنی دەرەوە، ئەم شێوە راگەیاندنەش دوای راپەرینی بەهاری 1991 دەستی پێکرد بەشێوەیەکی زۆر دیارو بەرچاو ئەویش بەهۆی ئەو ئازادیەی کە کورد بەدەستی هێنا. چونکە ئەوسەردەمانەی پێش راپەرین رژێم ئەو ماوەی نەدا کورد و سەرجەم جەماوەری عێراقی گوێ پشتی راگەیاندنە جیهانیەکان بن و تەنها راگەیاندنی بەعسی شۆڤێنی.. بەم شێوەیە ئاشنانەبوونی تاکی کورد بەدونیا و گۆرانکاریەکان، بەلام دوای راپەرین ئەم شێوازە گۆراو بەهۆی ئازادبوونی کوردستان و سەربەست بوونی راگەیاندن لە ناوخۆیی هەرێم جۆرەها کەناڵی ناوخۆیی کرانەوە و پاشان سەتەلایت بۆ روانینی هەموو کەناڵە جیهانیەکان ئازاد بوونی ئەم دەرگایە، بەم شێوەیە کەسایەتی کورد ئاشنابوو بەهەموو گۆرانکاریەکانی دوونیا، ئەمەش پاڵپێوەنەرێکی گرنگ و هاندەرێك بوو بۆ گۆرینی فکرو کەسایەتی کورد.. پاشان نەبوونی ئەو ئازادیەیی سەفەرکردن و دوونیا بینین چونکە تاکی کورد هەستی بەوە دەکرد کە عێراق وەك سجنێکی گەورە وایە و ئاواتی دەخواست رۆژگارێك لەم سجنە بچێتە دەرەوە و دوونیا بەچاوی خۆیی ببینێ و کەمێك هەوای ئازادی هەڵمژێ.. کاتێك سەیری کەسایەتی ئەم ولاتانە دەکەین ئەوەی بەلایانەوە کێشە نەبێت سەفەرکردن و گەران و ولات بینینە، بەلام ئەم گرفتە لای ئێمە هەمان گرفتی جارانە ئەگەر کەمێك گۆرابێت بەلام هەر لەو ئاستەدانیە، ئەم گرفتەش تەنها لای ئێمە نیە چونکە زۆربەی زۆری ناوچەکانی دەروبەری خۆمان، ، لەرووی باری دەرونیەوە کاریگەریەکی گەورەی هەیە بۆسەر هەستی مرۆڤایەتی.. لەم ولاتانەدا کرێکارێك یان

كارمەندێك تەواوی ساڵ كاردەكات و بەپێ ی یاسایەك لەماوەی كاری لەو ساڵەدا بۆی هەیە پێنج هەفتەی كار یان شەش هەفتە مۆڵەتی هەیە كارنەكات و ئەو ماوەیە بەئارەزووی خۆیی لەگەڵ ماڵ و منداڵیدا بەسەربەرێت و لە شوێنی كارەوە پارەی مانگانەی خۆیی بێ كێشەوەر دەگرێت و هەندێكیش هەن پارەی زیاتر وەردەگرن بۆ سەرفكردنیان لەو سەفەركردنانەیان دا.. بەلاَم لە ولاَتانی ئێمەدا بەپێچەوانەوە..

كەواتە بەشێوەیەكی گشتی هەموو ئەوانەی لەسەرەوە باسمان كرد خۆیی لە چەند خاڵێك دا كۆدەبنەوە و لێرەدا بەكورتی دەست نیشانیان دەكەم...،

1. نەبوونی ئازادی بیروڕای كوردی و دواكەوتنی ڕادەی ڕادەی ڕۆشنبیری خەڵكی كورد بەتایبەتی پێش دەست پێكردنی شۆڕشی ئەیلولی مەزن لە 1961 و پاشان دەست پێكردنی شۆڕش، ئەم هەلە بۆ ڕژێمە یەك لەدوایەكەكانی عێراق باشتر ڕەخسا كە ڕق و كینەی خۆیان بەرامبەر ڕۆشنبیرو لاو خەڵكی جوتیارو كرێكاری كوردستان زیاتر بكەن و هیچ ڕووناكیەك نەهێڵن لە پێش خەڵكیدا یان دەبوو چی ئارەزووی ئەو ڕژێمانە بوایە جێ بەجێی بكەن یان ڕوو لە شاخ بكەن و چەك بكەنەشان و ببنە پێشمەرگە یان ڕوو لەهەندەوران بكەن.

2. زۆرداری و هێرشی سەربازی ڕژێمەكان بۆ سەر كوردستان و سوتاندن كوشتن و گرتنی خەڵكی كوردستان وای كرد كە هەمیشە خەڵكی كورد نەك تەنها تاكە كەس بەڵكو بە خێزانەوە ڕوو لە هەندەران بكەن.

3. ڕاگواستن و نەهێشتنی سیمای كوردەواری لە هەندێ شوێن وەك سنجارو كەركوك و خانەقین و برافەیلیەكان ئەمانەش هۆیەكی تری ئاشكرا بوون بۆ كۆچ كردنی خەڵكی كورد لەو جێگایانە.

4. ڕێكەوتنی شومی جەزائیر لە 6ی ئازاری 1975 هۆیەكی تر بوو كە خەڵكی كوردستان بەشێوەیەكی فراوان كۆچ بكات.

5. ڕاگواستنی (ترحیل) گوند و شارۆچكەكانی سنوور بە پێی ڕێككەوتنی جەزائیر خەڵكی كورد هەندێكی خۆیی نەدایە دەست ڕاگواستن و كۆچی كرد بۆ هەندەران.

6. شەڕی عێراق ـئێران لەماوەی هەشت ساڵدا، ئەو شەڕە بەبەردەوامی لە سنوورەكانی كوردستان دا هەبوو بۆیە ئەمەش كارگەری گەورەی هەبوو بۆ سەفەركردن.

7. كیمیابارانی كوردستان لەلایەن ڕژێمی عێراقەوە لە هەڵەبجەو بالیسان و زۆر شوێنی تری كوردستان، ئەمەش بووە هۆی كۆچی یەكجارەكی خەڵكی هەڵەبجە و ناوچەكانی بالیسان بوو.

8. ئەنفالە بەدناوەكەی پاش شەڕوەستانی نێوان عێراق ـ ئێران لە ساڵی 1988 ئەوەی بۆی كرا ڕزگاری بوو لەو شەڕە بەكۆمەڵ كوژیە ئەوا كۆچی كرد یان كۆچی پێكرا.

9. شەڕی لابەلای نێوان لایەنە سیاسیەكانی سەر گۆڕەپانی كوردستان كە هەرجارەو شەڕ لەناوچەیەك دروست دەبوو كە بەهۆیەوە یان بەناچاری یان لەبێزاری واز لە شۆڕش دەهێنرا و كۆچ دەكرا.

10. لەسالآنی (1988 و 1989) بەهۆی ڕێككەوتنی عێراق ئێران و ڕێگا تەسك بوونەوە لە شۆڕش چەندین خەڵكی شۆڕشگێڕ كۆچیان كرد.

11. پاش ڕاپەڕین و بەبۆنەی كۆڕەوە جەماوەریەكەی كوردستان لە 1991 كە كۆچی 4ملیۆنی كرا زۆر لەوانە نەگەڕانەوە كوردستان.

12. نەتوانینی بەرەی كوردستانی لە بەڕێوەبردنی كاروباری كوردستان و هەندێ كەموكوڕی بەڕێوەبردن و زیادەڕەوی هەندێ لایەن لەسەر خەڵكی ئەوەش هۆیەك بوو بۆ كۆچ كردنی خەڵكی ڕۆشنبیر.

13. بوونی دوو ئابڵوقەی ئابووری لەسەر كوردستان و نەبوونی ئیش و كارو وەستانی پرۆژەكانی پیشەسازی و كوشتوكاڵی و بیناسازی.

14. پاش هەڵبژاردن و دروست بوونی حكومەتی هاوبەش لە نێوان دوولایەنی سەرەكی و هەوڵدان بۆ دامەزراندنی یان خستنەسەركاری هەردوو لایەنگرانی ئەو دوولایەنە لە فەرمانگە كارگوزاریەكان (ئەمەش تەنها بەتەسكیەی حزبی دەبوو) كە بووە هۆی دروست كردنی نائومێدی بۆ خەڵی بێ لایەن.

15. هەڵگیرسانی شەرشی نەگریسی نێوان لایەنەكانی كوردستان (یەكێتی و بزوتنەوە.. یەكێتی و كۆمەنیست... یەكێتی و پارتی پێكەوە دژی پەكەكە... حسك و پارتی... پارتی و یەكیەتی) .

جگە لەو خاڵانەو چەند هۆكارێكی دەرەكیش هەبوون بۆ كۆچ كردن ئەوانەی كە زۆردیارن ئەمانەن:

- ئەوانەی ماوەی ساڵانی پێشوو لەهەندەران بوون و بونەتە پەناهەندە ئەوا هەولًیانداوە كەژن و منداڵ و كەس و كاریان بۆلای خۆیان ڕابكێشن.
- ئەوانەی هەندەران هەندێكیان هەوڵیانداوە كە لەكوردستان سوود لەو پارەیە وەربگرن و پرۆژە و خانوو سەیارەیان كڕیووە خەڵكی تریش چاوی لێ كردوونو هەوڵی كۆچ كردنی داوە.
- بوونی هەلی چوون بەناوی چارەسەری نەخۆشی بۆ دەرەوەی وڵات و نەگەڕانەوەیان.
- بەهۆی ڕێگا پێدانی بازرگانی و مانەوەی هەندێك بۆ پەناهەندەیی.
- بەهۆی خوێندن
- بەهۆی چوونی نێنەرایەتی لایەنە سیاسیەكان و ڕێكخراوە كۆمەڵایەتی و هونەری و مەدەنیەكان بۆ كۆڕو كۆبوونەوە و مانەوەیان.